

## Religionen i spil: Kan kristendom og naturvidenskab forenes?

### Kristne reaktioner på modernisering

Om kristendom og naturvidenskab er modsatrettede størrelser, der udelukker hinanden, er et spørgsmål, der løbende giver anledning til debat. Som fx da den nyudnævnte uddannelses- og forskningsminister Esben Lunde Larsen i 2015 udtalte sig til Jyllands Posten om sit syn på verdens skabelse. På journalistens spørgsmål: "Tror du, at vi nedstammer fra aberne?" svarede han: "Jeg tror, at der står en skabende gud bag. Hvordan han så har gjort det, det har jeg ikke forholdt mig så meget til. Og det er der jo heller ikke nogen, der kan give en teologisk forklaring på eller lignende. Der er en evolutionstanke om, hvordan ting har udviklet sig. Men hvordan det blev sat i gang, kan være et trosspørgsmål, hvis du spørger i teologien. Og det kan være et videnskabsspørgsmål, hvis du spørger i evolutionsbiologien."

At videnskabsministeren åbenlyst stod ved sin kristne tro, gav anledning til en mediestorm. Således udtrykte religionshistoriker Mikael Rothstein sin kritik i Politiken kort efter: "Det er uacceptabelt, at han har et job, hvor han skal være øverste chef for forskning og videnskab i vores land, når han repræsenterer synspunkter, der står i et grelt modsætningsforhold til forskning og videnskaben."



#### Øvelse 15: Forståelsesspørgsmål til indledende tekst

- Redegør for Esben Lunde Larsens syn på forholdet mellem tro og videnskab.
- Er du enig med Rothstein? Begrund dit svar.

Allerede i 1633 hævdede fysikeren Galileo Galilei, at det var Biblen, der tog fejl, hvis der var overensstemmelse mellem hans observationer af universet og Bibelens ordlyd. Den katolske kirke tvang efterfølgende Galilei til at tilbagekalde sin revolutionerende påstand om, at ikke jorden, men solen var universets centrum, og kirken søgte dermed med magt at lade den bibelske tro overtrumfe den naturvidenskabelige erkendelse. Først med Darwins\* evolutionsteori i slutningen af 1800-tallet blev befolkningens kristendomsopfattelse dog for alvor udfordret af naturvidenskaben. Darwin argumenterede videnskabeligt for arternes udvikling som et resultat af en naturlig udvælgelsesproces, hvor de bedst egnede formerer sig og udvikles til nye arter. Det var en bombe under den kristne skabelsesforestilling, hvor mennesket som noget unikt forstås som skabt af Gud og er placeret i naturen som kronen på skaberværket.

**Darwin, Charles** Charles Darwin (1809-1882) var engelsk naturforsker og geolog, der især er kendt for sin evolutionsteori. I hans 'Arternes oprindelse' (1859) formidler han læren om, at naturens arter er et resultat af en lang udviklingsproces.

I Danmark diskuterede teologerne også, hvordan kristendom skulle forstås i lyset af den moderne verdens frembrud med en mere individualistisk og rationel tilgang til tilværelsen. Især Søren Kierkegaard, Niels Frederik Severin Grundtvig og Vilhelm Beck\* banede vejen for nutidige tolkninger af kristendom.

**Søren Kierkegaard (1813-1855)** var teolog og filosof. Han interesserede sig ikke for den objektive, naturvidenskabelige sandhed om verden, men var i stedet optaget af at finde den sandhed, man kan leve og dø for som menneske – dvs. den personlige, subjektive sandhed. For Kierkegaard er det bevidste og reflekterede menneske også et fortvivlet menneske, fordi det har gennemskuet, at tilværelsen i sig selv ingen mening har, og at mening kun kan skabes ved, at mennesket vælger sig selv og sin tilværelse helt og fuldt. Men også dette projekt er naivt, for mennesket kan slet ikke acceptere alle sider ved sig selv. Der er derfor kun én mulighed tilbage: at kaste sig ud på troens dybe vand og overlade det til Gud at acceptere én som den ufuldkomne størrelse, man er. Kristendommen bliver hos Kierkegaard derfor et inderligt, personligt og eksistentielt projekt. Han afviste ”udvendig kristendom” (fx organiseret kristendom og kirkelige retninger), som en flugt fra den indre nødvendige kamp. De fleste modernistiske teologiske retninger står i gæld til Kierkegaard, som er åndelig fader til centrale eksistensteologer som Rudolf Bultmann, Johannes Sløk, P.G. Lindhardt, Johannes Møllehave, Jan Lindhardt og Kathrine Lilleør.

**N.F.S. Grundtvig (1783-1872)** var teolog og præst. Han afviste de rationalistiske teologer i sin samtid, der mente, at de videnskabeligt, dvs. ved fornuftens hjælp, skulle finde sandheden om kristendommen i Bibelen. Han hævdede derimod, at den levende menighed var kernen i kristendom. Kristus er det levende ord, der er til stede i nutiden blandt menigheden under dåb, bøn og nadver, og det er kristendommens sandhed. Grundtvig er især kendt for sine salmer, som i dag udgør en stor del af Den danske Salmebog. Salmerne er overvejende lyse i deres livsindstilling, da de udtrykker menneskets lovprisning af Gud og glæden over livet på jorden og frelsen. Han fokuserer mere på Jesus’ overvindelse af døden end på hans lidelse og død. Hans formulering ”menneske først, kristen så” dækker over, at menneskelivet har værdi i sig selv, også før kristendom kom til.

**Vilhelm Beck (1829-1909)** var præst og formand for Indre Mission fra 1861-1909. Indre Mission var i opposition til det moderne frigjorte menneskesyn og blev grundlagt som en vækkelsesbevægelse, hvis formål var at forkynde evangeliet for dem, der endnu ikke var vakte til kristendommen. Bevægelsen hørte under folkekirken, men Indre Mission opfattede ikke kirken som ”de helliges samfund”, da der i folkekirken også fandtes vantro mennesker, dvs. dem, der ikke var gået over til missionen. Dem skulle Indre Missions medlemmer, Guds børn, holde sig fra. Samvær med dem kunne nemlig føre væk fra Guds vej til Satans vej og fristelser som druk, dans og hor. Indre mission forkastede det moderne verdensbillede og opfattede Bibelen som den absolutte og ubøjelige sandhed

---

Beck Vilhelm Beck (1829-1909) var præst og formand for Indre Mission fra 1861-1909.

## Kristendom ifølge Kierkegaard, Grundtvig og Beck

### Tekst 20 – Kierkegaard

Mængde er Usandheden. Derfor blev Christus korsfæstet, fordi han, om han end henvendte sig til Alle, ikke vilde have med Mængde at gøre, fordi han ikke paa nogen maade vilde have en mængde til hjælp, fordi han i denne henseende ubetinget stødte fra, ikke vilde stifte Partie, ikke tillade Ballotation, men være, hvad han var, Sandheden, der forholder sig til den Enkelte.

*Til Dedikationen Hiin Enkelte, SV bd. 18*



### Tekst 21 – Grundtvig

O kærlighed selv!  
du rolige kilde for kræfternes elv!  
du fylder med Frelserens gavmilde ord  
velsignelsens kalk på det kristne Guds-bord;  
o, vær du vor livdrik på jorden og bliv  
vort evige liv!

*O kristelighed, 1853*



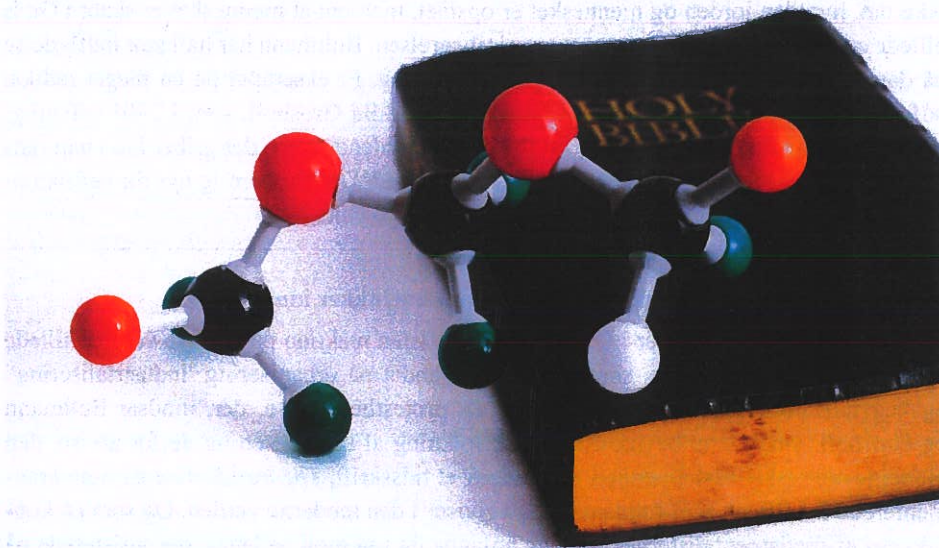
### Tekst 22 – Beck

På spørgsmålet om ikke skabelsens 6 dage skal "oversættes" til fx 6000 år, svarer Beck: "Det er en grundregel, som aldrig slår fejl, at når man først begynder at rokke ved Biblens ligefremme ord, så kan man være vis på, at fjenden står bagved og vil tage noget godt fra os. Og sådan er det også her. Det er djævelen, som vil tage hvile og helligdagen fra os. Det er denne velsignelse, der skal tages fra os ved at forandre de 6 skabelsesdage til 6 større tidsrum."

*Min konfirmationsforberedelse, 1902*



### Kristne retningers holdninger til naturvidenskaben



Kan kristendom og naturvidenskab forenes?

I takt med, at det naturvidenskabelige syn på natur og menneske bliver mere og mere fremherskende op igennem 1900-tallet, bliver kristne i stigende grad tvunget til at tage stilling til, om kristendom og videnskab kan forenes. Helt overordnet er der tre muligheder: Man kan mene, at kun den sandhed, der kan måles og vejes videnskabeligt, er sand, og derfor forkaste kristendommen. Det er den ateistiske position (se side 285). Man kan også indtage den modsatte opfattelse, at Bibelen er sandheden. Hvis videnskaben modsiger Bibelen, har Bibelen ret. Begge opfattelser ser naturvidenskab og kristendom som modsætninger, der udelukker hinanden (udelukkelsestesen). Den tredje mulighed er at insistere på, at man på samme tid kan være kristen og gå ind for det naturvidenskabelige verdensbillede (kombinationstesen).

### **Modernisme – Naturvidenskab og kristendom kan kombineres**

Den tyske teolog Rudolf Bultmann er en berømt fortaler for denne position. Bultmann hævdede, at de bibelske tekster ikke er videnskabelige sandheder, men myter (religiøse grundfortællinger), der har et eksistentielt budskab til mennesket. Man skal derfor ikke læse Bibelen bogstaveligt, men nyfortolke teksterne sådan, at de fortæller om grundlæggende eksistentielle forhold ved det at være menneske. Det naturvidenskabelige verdensbillede forholder sig ikke til menneskets eksistentielle vilkår, men til verdens opståen, og truer derfor ikke det kristne budskab. Bultmanns metode fra 1941 kaldes "afmytologisering": De kristne tekster, der indeholder overnaturlige hændelser, som ikke passer ind i den naturvidenskabelige tankegang, skal "oversættes" – afmytologiseres – til et budskab, der vedrører det at være menneske i den moderne verden. Skabelsesberetningen handler ikke om, hvordan jorden og mennesket er opstået, men om at mennesket er skabt i Guds billede og har fået en opgave og et ansvar i tilværelsen. Bultmann har haft stor indflydelse på danske præsters bibelsyn fra 40'erne op til i dag. Et eksempel på en meget radikal udformning af afmytologiseringen er præsten Thorkild Grosbøll, som i 2003 offentligt erklærer, at han ikke tror på en skabende og opretholdende Gud, der griber ind i naturens lovmæssigheder. Sagen skabte stor mediebevågenhed. Det var nemlig nyt for befolkningen, at præster ikke nødvendigvis bogstaveligt tror på Gud.

### **Kreationisme: Naturvidenskab og kristendom udelukker hinanden**

Først i 1900-tallet opstod der i USA en anden kristen reaktion på det nye verdensbillede og den moderne livsførelse, som fulgte i kølvandet på urbanisering, industrialisering\* og begyndende kvindefrigørelse. Det var en protestbevægelse, der, modsat Bultmann og Grosbøll, ønskede at bevare en bibelsk tolkning af tilværelsen og derfor afviste den moderne moralske løsslupenhed. Den udgav et tidsskrift, *The Fundamentals*, som argumenterede for Bibelen som fundament og vejviser i den moderne verden. Og som en konsekvens af fundamentalisternes livssyn, anlagde de sag mod en lærer, der insisterede på

---

**Industrialisering** Udviklingsproces i samfundet, hvorunder industrihvervenes andel af den samlede økonomi og beskæftigelse stiger, typisk ledsaget af en generel økonomisk vækst.

at undervise i Darwins lære. Fundamentalisterne læser nemlig skabelsesberetningen bogstaveligt. Gud har fx skabt verden på 6 dage. Denne opfattelse kaldes også kreationisme.

### Fundamentalisme

Den amerikanske kristne protestbevægelses tidsskrift *The Fundamentals* har lagt navn til betegnelsen fundamentalisme. Religiøs fundamentalisme kan defineres som en bevægelse, der:

- tolker sine helligskrifter bogstaveligt
- anser helligskrifterne for ufejlbarlige
- bekæmper den moderne verdens sekularisering og moralske frigørelse
- finder normer for livsførelsen i helligskrifterne

Fundamentalisme er en kamp mod det moderne, sekulære samfund og en kamp for at fastholde den religiøse virkelighedsforståelse. Fundamentalisme findes i dag inden for alle skriftreligioner.

Den kreationistiske opfattelse at universet og alt liv på jorden er skabt af en gud og aldrig har udviklet sig gennem evolutionen, har siden spredt sig i USA og har i dag mange tilhænger blandt evangeliske kristne i det såkaldte bibelbælte. En undersøgelse fra 2014 viser at 33% af amerikanerne tror bogstavelig på skabelsesberetningen og forkaster evolutionslæren. Kreationismen er generelt i vækst – ikke bare i Sydamerika og Asien, men også i Europa. Kommunismens\* død efter Murens fald har i Østeuropa efterladt et tomrum, som fundamentalistisk religion har kunnet udfylde. Kreationisterne er især vokset i styrke i takt med internettet, der har gjort det lettere at komme ud med budskaber, der ser ud, som om de er lige så sande som videnskabelige resultater. I Danmark trives kreationismen i bestemte uddannelsesmiljøer, fx friskoler, som er tilknyttet Indre Mission, Pinsekirken, Syvende Dags Adventisterne og Luthersk Mission. Men meningsmålinger viser, at de er klart i undertal. 80-90 procent af alle danskere tror på evolutionsteorien. I England og Sverige er det forbudt at undervise i kreationismen i grundskolen, men det er lovligt i Danmark, så længe der også undervises i evolutionslæren, som bekendtgørelsen foreskriver.

Retningen "intelligent design" er en nyere og mere moderat udgave af kreationismen. Her accepterer man, at arterne ikke er skabt fiks og færdige, men har udviklet sig over millioner af år. I modsætning til Darwin mener de, at Gud som en intelligent designer står bag og har styret evolutionen.

**Kommunisme** Kommunisme er en politisk ideologi, der oprindeligt blev formuleret af Karl Marx, og som sigter mod at bygge et samfund med fælles ejede og statslig overtagelse af produktionsmidlerne.

### Kristendom og naturvidenskab – skematisk oversigt

	Udelukkelsestesen		Kombinationstesen	
	Kristendom eller naturvidenskab		Kristendom og naturvidenskab	
Syn på forholdet mellem kristendom og naturvidenskab	Ved uoverensstemmelse mellem den kristne og naturvidenskabelige forklaring tager naturvidenskaben fejl	Ved uoverensstemmelse mellem den kristne og naturvidenskabelige forklaring tager kristendom fejl	Kristendom og naturvidenskab er i virkeligheden det samme	Kristendom og naturvidenskab supplerer hinanden, idet de beskriver to forskellige sider af virkeligheden
Retning	Kristen fundamentalisme	Ateisme	New Age og Intelligent design	Modernistisk kristendom
Hvilke teorier forklarer skabelsen?	Kreationisme: Verden er skabt, som det fremgår af skabelsesberetningen	Big Bang-teorier, darwinisme	Intelligent design: Arterne er udviklede, som Darwin beskrev det, men en intelligent designer stod bag	Big Bang og Darwinisme er sandheden om, hvordan mennesket opstod  Bibelen er sandheden om, hvad det vil sige at være menneske

**Tabel 3.2** Holdninger til naturvidenskaben



#### Øvelse 16 – Den moderne kristendoms reaktion på det naturvidenskabelige verdensbillede

- Hvordan forstår tekst 23-25 Skabelsesberetningen, og hvordan begrundes deres opfattelse?
- Formuler en sigende overskrift til hver tekst.
- Placer teksterne i forhold til de fire positioner i tabel 2.
- Diskuter fordele og ulemper ved de fire positioner.

**Tekst 23 – Mickey Gjerris: De tågede beretninger i Mosebogen kan ikke forklare livets udvikling**

Vores videnskabelige erkendelse af universets og livets udvikling er langt klarere og langt mere velbegrunder end de tågede og modsigelsesfyldte beretninger, man kan finde i Første Mosebog. Når vi spørger, hvordan det kan være gået til alt sammen, er den metode, vi må hænge vores hat på, den naturvidenskabelige. Spørger vi til gengæld, hvorfor vi er her, hvad meningen er med universet og livet, så falder den naturvidenskabelige forklaringsmodel sammen. Den kan ganske enkelt ikke besvare sådanne spørgsmål. Når vi spørger hvorfor, må vi derfor vende os mod tilværelsesfortolkninger, der har et langt bredere sigte end naturvidenskabens. Her er religion, filosofi og æstetik langt mere oplagte kandidater i vores søgen efter et sammentænkt udtryk for vores erfaring af, at universet har mening og betydning.

*Jyllands-Posten, 15.10.2002*

**Tekst 24 – Adventistkirken: Livet på jorden er skabt på 6 dage**

I mange områder af livet er der tilsyneladende harmoni mellem viden, der kommer fra naturen og viden, der kommer fra åbenbaring i Bibelen. Videnskabelige fremskridt bekræfter og validerer ofte troens synspunkter. Men når det gælder oprindelsen af universet, jorden og livet, møder vi modstridende verdenssyn. Påstande, der bygger på studie af Skriften, står ofte i skarp kontrast til dem, der opstår ud fra videnskabelige antagelser og metoder i studiet af naturen. Denne spænding har en direkte effekt på kirkens liv, budskab og vidnesbyrd.

Vi fejrer et liv i tro. Vi opfordrer til et liv i stadig uddannelse. Både i studiet af Bibelen og i de velordnede processer i naturen ser vi Skaberens fantastiske tankegang. Siden sine tidlige dage har Syvende Dags Adventistkirken opfordret til udvikling af tanke og sind gennem disciplinerne tilbedelse, uddannelse og jagttagelse. (...)

Vi bekræfter Skriftens forrang i Syvende Dags Adventistkirkens forståelse af oprindelse. Vi bekræfter den historiske syvende dags adventist-forståelse af Første Mosebog 1, at livet på jorden blev skabt på seks bogstavelige dag i nyere tid. Vi bekræfter den bibelske beskrivelse af Syndefaldet, som resulterede i død og ondskab. Vi bekræfter den bibelske beskrivelse af en katastrofal Syndflod, en dømmende handling fra Gud, der påvirkede hele planeten, som en vigtig nøgle til at forstå jordens historie. (...)

Kirkens ledere på alle niveauer opfordres til at vurdere og overvåge, i hvor høj grad det lykkes effektivt for trossamfundets systemer og programmer at give kirkens unge, også dem, der ikke går på adventistskoler, en bibelsk forståelse af oprindelse og en opmærksomhed på de udfordringer, de vil møde i forbindelse med denne forståelse. Der søges øgede muligheder for tværfaglig dialog og forskning under trykke rammer blandt syvende dags adventist-lærde fra hele verden.

*Styringskomiteen for de internationale konferencer om tro og videnskab 2002-2004: En bekræftelse af skabelsen. adventist.dk, 11. oktober 2004.*

### **Tekst 25 – Jakob Wolf: Naturen summer af intelligens**

Vi må spørge os selv, om den lange række af naturens komplekse bestanddele virkelig kan forklares ved iboende årsager, eller er det mere sandsynligt, at de alle har en intelligent årsag bag sig, siger Jakob Wolf.

Der er en naturvidenskabelig tankegang, der hævder, at darwinismens tale om en tilfældig udvikling er forkert, og at dens tilhængere må komme væk fra den vildvej og indlede et samarbejde mellem de to teorier. Her er det Jakob Wolfs tese (...), at teologien med sin skabelsestro og dermed tilhænger af den intelligente årsag bag alt liv passer fint ind i dette samspil.

- Det, vi skal sige, også når vi arbejder med naturvidenskabelige forklaringer i naturen, er, at selvfølgelig er verden skabt. Det har mennesket altid ment, selv om det er trængt i baggrunden i de sidste 200 år (...). Hvis man kigger på verden, som den er, så kan man se, at naturen summer af intelligens, og de systemer, der er forudsætningen for liv, er dybt komplicerede og kan ikke forklares ved darwinistiske tilfældigheder (...)

*Claus Vincents: Gud holder orden i universet. kristeligt-dagblad.dk, 12. august 2004.*